

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету
Випуск 13

Рівне – 2008

Збірник наукових праць

“Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії”

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 13. – Рівне: Рівненський державний гуманітарний університет, 2008. – 311 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан Михайлович, кандидат історичних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне).

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила Олександрівна, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне).

Науковий редактор:

Троян Сергій Станіславович, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Члени редколегії:

Гайбонюк Володимир Дорофійович, кандидат історичних наук, професор, Заслужений діяч культури України (м. Рівне).

Галуха Любов Юріївна, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне).

Давидюк Руслана Петрівна, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне).

Жилюк Сергій Іванович, доктор історичних наук, професор (м. Острог).

Литвинчук Анатолій Іванович, кандидат історичних наук, професор, Заслужений діяч культури України (м. Рівне).

Савчук Петро Оксентійович, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне).

Степанков Валерій Степанович, доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський).

Стоколос Надія Георгіївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Терешко Юрій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне).

Швецова-Водка Галина Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне);

Шеретюк Валерій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне).

Згідно постанови президії ВАК України часопис „Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії” визнано фаховим виданням у галузі історичних наук

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 6 від 31 січня 2008 р.

За достовірність фактів, дат, назв і т.п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не співпадати з позицією редколегії. Рукописи не повертаються.

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12. Рівненський державний гуманітарний університет

Розділ 4.
**ПОЛІТИЧНІ ІДЕЇ ТА ПРОЦЕСИ В ІСТОРИЧНОМУ КОНТЕКСТІ.
МЕТОДОЛОГІЯ, ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО**

УДК 930.1:94(72),,1861/1867”

Т.Кузьма

ЗАРУБІЖНА ІСТОРІОГРАФІЯ ПРО МЕКСИКАНСЬКУ ЕКСПЕДИЦІЮ 1861 – 1867 РР.

Питання історії Латинської Америки в контексті колоніальної політики європейських держав у ХІХ ст., а зокрема історія становища Мексики під час англо-франко-іспанської інтервенції, майже зовсім не досліджені в українській, частково вивчені в російській / радянській і недостатньо розглянуті в зарубіжній історіографії.

Внаслідок доступності для зарубіжних дослідників значного масиву джерельної бази архівів Відня, Парижу та Мехіко, доцільніше було б зупинитися на більш респектабельній історіографічній традиції даної проблеми саме західноєвропейських та американських науковців, що, власне, і є метою запропонованої наукової розвідки.

Вагомим доробком у вивченні різних аспектів здійснення європейської експедиції в Мексику, в тому числі особливостей створення та функціонування маріонеткової держави Максиміліана, стали праці австрійських істориків.

Найбільш ґрунтовною монографією, яка присвячена Другій мексиканській імперії та французькій інтервенції, є праця австрійського дослідника К. К. Корті „Максиміліан і Шарлотта з Мексики” [4] в 2-х томах. Граф Корті написав свою працю на основі документів із секретного архіву Максиміліана. Ці матеріали були відправлені ерцгерцогом на батьківщину ще в 1866 р., але до Корті ніхто з істориків не мав до них доступу. В розпорядженні графа було листування Максиміліана з Наполеоном ІІІ, Францом-Йосифом, Шарлотти з імператрицею Євгенією та багатьма іншими людьми, що мали відношення до інтервенції, багато документів різного характеру, вся особиста бібліотека Фердинанда Максиміліана.

У праці Корті досить детально описує підготовку інтервенції мексиканськими емігрантами-консерваторами в Європі та Наполеоном ІІІ, а також переговори французького імператора з австрійським принцом. Достатньо уваги приділяється аспектам функціонування держави Максиміліана.

Проте недолік роботи Корті полягає, по-перше, в тому, що автор залишив поза увагою таке важливе питання, як ініціювання інтервенції, що подекуди зменшує логічність викладу. По-друге, дослідника цікавила лише військово-політична історія та матеріали біографічного характеру, а не важливі урядово-управлінські нюанси.

Ще одним дослідженням графа Корті є спільна з Г. Соколом праця про австрійського імператора Франца-Йосифа [5], яка побачила світ у 1960 р. і написана теж на основі документальних даних. Незважаючи на те, що предметом дослідження в монографії є австрійський монарх, все ж у ній багато уваги приділяється особистості молодшого брата Франца-Йосифа Фердинанда Максиміліана Габсбурга. Проте автори не ставлять за мету давати оцінки подіям (на відміну від попередньої праці), а лише наводять фактологічний матеріал, що змушує читача самостійно формувати своє ставлення до певних подій і робити висновки.

До доробку австрійських авторів варто віднести також публікації молодшої дослідниці Дж. Хасліп. Її перу належать монографії „Елізабет Австрійська” [12] німецькою і „Імперський авантюрист. Імператор Максиміліан з Мексики” [13] англійською мовами. При розкритті теми досліджень авторка підкреслювала думку про те, що всі жінки династії Габсбургів висловлювалися проти мексиканської пригоди Максиміліана. Дійти такого висновку їй допомогло листування між Шарлоттою Мексиканською і дружиною Франца-Йосифа герцогинею Елізабет Баварською, яке Хасліп виявила в одному з архівів Відня.

У 80-х рр. ХХ ст. спостерігається новий спалах уваги до мексиканської кампанії та, власне, до особистості Максиміліана Габсбурга. Цікаво, що ці праці містять широку базу нових даних, які почерпнуті з ще не опрацьованих джерел. Зокрема варто виділити дослідження історика Й. Любінські „Держава Максиміліана Мексика в 1861 – 1867 рр.: конституція, управління і розвиток ідеї” [16], в якій автор описує причини інтервенції європейських держав і визначає основні риси внутрішньополітичного розвитку мексиканської імперії Габсбурга.

Праця Любінські, яка була визнана кращою на міжнародному науковому конгресі архіваріусів, біографів та дослідників мексиканської експедиції у 1986 р. в м. Мірамар, є результатом завершеної в 1983 р. дисертації, що стала наслідком міждержавної угоди про культурне співробітництво між Австрією та Мексикою.

Завдяки вивченню результатів роботи К. Корті та Ш. фон Тавери, які, на думку історика, носили вузькоспеціалізований характер, а також через повторне дослідження першоджерел архіву „Max von Mexico” та „Мірамарського архіву”, Любінські спробував відкрити щось нове, важливе та невідоме до того

часу. На жаль, у книзі майже зовсім не приділяється уваги зовнішньополітичній функції держави Максиміліана, яка була невід'ємною складовою її життєдіяльності. Відмічається лише, що „були вказівки на територіальну експансію з метою створення великої Габсбургської імперії на американському континенті” [16, с. 99].

Торкаючись питання ідеї Максиміліана щодо Латинської імперії, варто відмітити статтю доктора Піренейського та Латиноамериканського відділу історичного семінару університету м. Кельн К. Гюнтера „Максиміліанів проект Габсбургської двоєдиної монархії в Америці” (1988 р.) [10], в якій автор вважає своїм завданням розкрити суть плану мексиканського імператора об'єднати Мексику і Бразилію в одну величезну імперію шляхом одруження свого молодшого брата Людвіга-Віктора з бразильською спадкоємицею принцесою Ізабеллою Браганса. В публікації автор наголошує на маневрах Максиміліана з метою знайти спільників для реалізації свого задуму. Саме тут знаходить своє підтвердження ідея так званого пан-латинізму. Автор вважає, що концепція створення Латинської імперії на теренах Південної та Центральної Америки всіляко підтримувалася і заохочувалася Наполеоном III, оскільки він прагнув таким чином створити міцну противагу англосаксонському впливу на півночі.

Проблемі взаємин між мексиканським імператором Максиміліаном та головнокомандуючим військовим добровольчим корпусом присвячена стаття німецького вченого, професора інституту романістики Нюрнберзького університету Т. Гейденрайха „Невідомі сторінки інтервенції в Мексику” [14]. Дослідник вважає, що основною перешкодою на шляху зміцнення в Мексиці монархічної форми правління стало саме грубе втручання французького уповноваженого в управління державою, оскільки урядами Максиміліана було розроблено досить таки дієву політичну програму, то ж якби не жорстокий терор інтервентів, який налаштував населення категорично проти, імперія Максиміліана могла б укріпитися. Проте варто відмітити, що такі міркування автора є суб'єктивними та такими, що не знайшли достатньої документованості.

Особливої уваги заслуговує публікація Б. Гаманн „Габсбург. Біографічна енциклопедія” [11], видана 1988 р. у Відні німецькою мовою. Б. Гаманн – біограф Максиміліана, яка численну кількість праць присвятила австрійському ерцгерцогу. Проте дане монументальне дослідження за обсягом і кількістю використаних джерел перевищує решту подібних монографій і є одним із найдетальніших і повних біографічних творів про Фердинанда Максиміліана.

При розгляді окремих проблемних питань становища Другої імперії в Мексиці важливого значення набувають дослідження австрійських істориків Й. Кюна „Падіння імперії Максиміліана в Мексиці” [15] та К. Ратца „Трибунал проти Максиміліана з Мексики” [22]. Розкриваючи тему, автори не зосереджувалися лише на зовнішній або внутрішній політиці держави, як це було традиційно, а навпаки, намагалися дослідити на перший погляд другорядні, проте невідомі раніше факти про останні дні існування маріонеткової імперії. У цьому сенсі у дослідженні К. Ратца джерельна база є досить репрезентативною, позаяк він максимально використав процесуальні акти, здійснив їх критичний аналіз, проте, на жаль, не застосував у науковій розвідці архівних документів.

Важливе значення для дослідження проблеми існування в Мексиці проєвропейської імперії у 60-х рр. XIX ст. мають доробки французьких авторів, серед яких варто відзначити працю відомого історика К. Шефера [25] про причини здійснення Наполеоном III експедиції в Мексику. Значна частина його дослідження присвячена подіям, які передували англо-франко-іспанській інтервенції. Автор, вважаючи припустимим вести мову про помилки Наполеона III у латиноамериканському питанні, в цілому виправдовував експедицію, намагаючись довести її доцільність, оскільки мексиканський народ сам себе спровокував.

Ще одним французьким дослідником історії Другої імперії у Мексиці є Д. Дарте. Його невелика за розміром, але досить популярна праця „Максиміліан Австрійський, імператор Мексики” [7], написана головним чином на основі наукових доробків попередників. Головна увага в публікації автора акцентується на особистості Максиміліана та його ролі в мексиканській авантурі Наполеона III. Прикметною у цьому відношенні є книга А. Дюшена „На службі Максиміліану та Шарлотті. Експедиція бельгійського добровольчого корпусу в Мексиці. 1864 – 1867 рр.” [8].

Деяко іншого спрямування набули дослідження К. Дюфрена [9] та М. Палеолога [20], які в своїх книгах розглядали діяльність зведеного брата Наполеона, голови Законодавчого корпусу графа Морні та імператриці Євгенії, приписуючи їм домінуючу роль у розгортанні мексиканської експедиції. Проте сама позиція авторів у даному питанні є досить контроверсійною, що не дозволило в повній мірі ґрунтовно проаналізувати факти і зробити належні висновки.

Аналізу подій у Мексиці впродовж 1861 – 1867 рр. присвячені монографії американських дослідників: М. Каннінгема „Мексика та зовнішня політика Наполеона III” [6], А. Блюмберга „Дипломатія мексиканської імперії: 1863 – 1867 рр.” [1], Дж. Томпсона „Луїс Наполеон та Друга імперія” [27], а також колективна стаття „Наполеон III і Мексика. Американський тріумф над монархією” [19]. Автори вважають своїм завданням пояснити причини та цілі здійснення французьким імператором інтервенції в Мексику, глибоко та всебічно зупиняючись на питанні взаємин маріонеткової імперії Габсбурга з європейськими державами.

Спільним недоліком вказаних праць є те, що не всі аспекти досліджуваних проблем опинились в полі зору авторів, до того ж спостерігається лише фактологічний виклад матеріалу, без власних міркувань та узагальнень.

Досить широко в американській історіографії подається опис еклектичних відносин між державою та церквою в Мексиці та ролі духовенства в ініційованні англо-франко-іспанської експедиції. Дослідженням цього питання займалися історики Р. Квірк [21], Л. Мечем [17] та Ф. Пайк [3]. Причому лише в праці Квірка лейтмотивом сюжету став аналіз місця та ролі католицької церкви власне у самій Мексиці, тоді як два інші автори розглядали це питання в комплексі, тобто поряд з іншими латиноамериканськими країнами.

Цікаву інформацію про політичні й економічні взаємовідносини між двома найбільшими державами Північної Америки можна почерпнути зі статті У. Кліфорда „Сполучені Штати та іспанська інтервенція в Мексику, 1861 – 1862 рр.” [2], монографій невідомого автора „Роль Мексики в Техаській революції” [18] та Дж. Ріппі „Латинська Америка в світовій політиці” [23]. Акцентуючи особливу увагу на ґрунтовному висвітленні північноамериканського вектора зовнішньої політики Мексики в середині ХІХ ст., автори досить детально аналізують позицію Сполучених Штатів стосовно створення поряд з їх південним кордоном профранцузької імперії. При цьому Мексика розглядається як територія, яка мала згодом повністю відійти до США, або принаймні, під їх суверенний контроль, хоча варто зазначити, що прямого викладу цієї концепції в зазначених працях все ж не було.

Серед мексиканських науковців, які займалися дослідженням європейської інтервенції, передусім варто виділити працю відомого історика Теха Сабре „Коротка історія Мексики” [26], видану ще у 1935 р. Торкаючись питання мексиканської експедиції, автор наголошує на її неспроможності стабілізувати становище в країні, тим паче добитися якихось суттєвих соціальних змін. Взагалі, досліджуючи дану тему, Т. Сабре не зосереджувався на взаєминах Мексики з європейськими країнами, як це було традиційно, проблеми зовнішньої політики розглядалися в комплексі з внутрішньою обстановкою в країні, особливо в стосунках влади з духовенством. Однак лише побіжно мексиканський історик розглядає окремі досить важливі аспекти здійснення інтервенції в Мексику європейськими державами.

Також варте уваги дослідження ще двох мексиканських авторів Х. Васкеза та Л. Меєра „Мексика проти Сполучених Штатів: історичне есе, 1776 – 1980 рр.” [28], де визначалася тонка дилема взаємин двох сусідніх держав з кордоном по Ріо-Гранде. Втім лише окремі фрагменти торкаються стосунків Другої імперії у Мексиці з США, та все ж дана праця становить для нас безперечну цінність, оскільки написана на основі важливих опублікованих і неопублікованих джерел.

До проблеми ходу військової кампанії під кінець інтервенції звертається вчений С. Роха в праці „Основні епізоди осади міста Керетаро” [24]. Автор здійснив всебічний аналіз воєнного протистояння двох протилежних таборів – добровольчого корпусу Максиміліана та війська республіканців, стверджуючи, що у імператора не було жодної надії, яка б змусила б його повірити в сприятливий результат мексиканської авантюри.

Надаючи особливого значення хронологічному висвітленню воєнних дій останнього періоду експедиції, С. Роха майже не зачіпає вагомих для нас моментів становища та причин краху імперії Максиміліана, що є, безсумнівно, прогалиною в його праці.

Отже, аналіз ступеня вивченості істориками питання про плани створення, функціонування та причини падіння профранцузької імперії в Мексиці дозволяє зробити висновок про те, що на сьогоднішній день існує незначна кількість історичних досліджень, де відносно певною мірою аналізуються різні сторони мексиканської експедиції європейських держав. Поряд з цим, можна стверджувати, що погляди зарубіжних науковців на інтерпретацію подій у Мексиці в 60-х роках ХІХ ст. суттєво не відрізняються, виняток хіба що становить дискусійне питання щодо ініціативи інтервенції. Наразі варто підкреслити, що фактично потреба в систематичному дослідженні даної проблеми залишається і надалі актуальною, оскільки низка проблем ще й досі потребує свого розв'язання з позицій сучасних історичних підходів.

Джерела та література

1. Blumberg A. The diplomacy of the Mexican empire: 1863 - 1867. -Philadelphia: The Amer. philos. soc., 1971. - 152 p.
2. Clifford E.L. The United States and the Spanish intervention in Mexico, 1861 – 1862 // Revista de Historia de America. - № 63 -64, 1967. – P. 1 – 12.
3. The Conflict between church and state in Latin America / Ed. with an introd. by Frederick B. Pike. – New York: Knopf, 1964. – 239 p.
4. Corti E. Caesar Conte. Maximilian und Charlotte von Mexiko. Nach dem bisher unveroffentlichten Geheimarchive des Kaisers Maximilian und sonstigen unbekanntem Quelle: In 2 Bd. – Zürich - Lpz. - Wien: Amalthea - Verlag, 1924. -Bd.I - 330 s., Bd. II - 436 s.
5. Corti E. Caesar Conte, Sokol H. Kaiser Franz Joseph. – Craz – Wien –Köln: Sturia, 1960. - 510 s.
6. Cunningham M. Mexico and the foreign policy of Napoleon III. – New York: Palgrave, 2001. – 251 p.
7. Dartois R. d’Huart. Maximilien d’Autriche, empereur du Mexique. – Bruxelles, 1936. – 148 p.
8. Duchesne A. Au service de Maximilien et di Charlotte. L’expedition des volontaires belges au Mexique. 1864 - 1867. – Bruxelles : Palais des Academies, 1967. – 803 p.
9. Dufresne C. Morni, le roi du Second Empire. – Paris: Picollec, 1993. - 361 p.
10. Günter K. Erzgerzog Maximilians Projekt einer habsburgischen Doppelmonarchie in Amerika // Jahrbuch für Geschichte von Staat, Wirtschaft und Gesellschaft Lateinamerikas. - Bd. XXV. – Köln - Wien: Bohlau verl., 1988.- S. 169 - 188.

11. Die Habsburger. Ein biographisches Lexikon / Hrsg. v. Brigitte Hamann. - Wien., 1988. - 447 s.
12. Haslip J. Elisabeth von Österreich. - München: Biederstein Verlag, 1967. - 482 s.
13. Haslip J. Imperial adventurer. Emperor Maximilian of Mexico. - London: Cardinal, 1974. - 495 p.
14. Heydenreich T. Ein Unbekannter Zeuge der Intervention in Mexiko: Engelbert-Otto Freiherr von Brackel – Welda (1830-1903) // Jahrbuch für Geschichte von Staat, Wirtschaft und Gesellschaft Lateinamerikas. - Bd. XVIII. - 1981. - S. 291 - 328.
15. Kühn J. Das Ende des maximilianischen Kaiserreichs in Mexico. Berichte des königlich preussischen Ministerresidenten Anton von Magnus an Bismark, 1866-1867. - Frankfurt - Göttingen, 1965. - 343 s.
16. Lubienski J. Der maximilianische Staat Mexiko 1861 - 1867: Verfassung, Verwaltung und Ideengeschichte. - Wien - Köln - Graz., 1988. - 161 s.
17. Mecham Lloyd J. Church and State in Latin America : A history of polit. – ecclesiastical relations. Rev. ed. – Chapel Hill: The univ. of North Carolina press, 1934. – 465 p.
18. The Mexican side of the Texan revolution. – Dallas: Grassed, 1928. – 325 p.
19. Napoleon III et le Mexique : un triomphe monetaire // Revue historique. - V. 259, 1978. - P. 55 - 73.
20. Paléologue M. Les entretiens de l'impératrice Eugénie. – Paris: Plon-Nourrit, 1928. – 276 p.
21. Quirk R.E. The Mexican revolution and the Catholic Church, 1910 – 1929. – Bloomington, 1973. – 254 p.
22. Ratz K. Das Militargerichtsverfahren gegen Maximilian von Mexiko. 1867: Vorgeschichte, Prozessanalyse und –kritik; Prozessakten, Rechtsgrundlagen. – Wien: Hardegg, 1985. - 257 s.
23. Rippy J. F. Latin America in world politics. An outline survey. 3-d. ed. – New York: Crofts, 1938. – 303 p.
24. Rocha S. Los principales episodios del sitio de Queretaro / Introd. y notas de Vito Alessio Robles. – Mexico, 1946. – 124 p.
25. Schefer C. La grande pensée de Napoleon III. Les origines de L'expédition du Mexique (1858-1862). - Paris. - 1939. – 413 p.
26. Teja Zabre A. Breve historia de Mexico. – Mexico, 1935. - 413 p.
27. Thompson J.M. Louis Napoleon and the Second Empire. - New York: Norton, 1955. – 342 p.
28. Vazquez J.Z., Meyer L. Mexico frente a Estados Unidos: Un ensayo hist., 1776-1980 / Josefina Zoraida Vazquez y Lorenzo Meyer. – Mexico, 1982. - 235 p.

УДК 321

О.Асауленко

МОНАСТІРИ ПОЛТАВЩИНИ: ІСТОРІОГРАФІЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Актуальність теми. В сучасних умовах по-новому осмислюється історія нашого суспільства та подаються об'єктивні оцінки як подіям, так і особистостям. Проте деякі аспекти все ще залишаються поза увагою громадськості і потребують ґрунтовного дослідження. Звернення автора до проблеми православних монастирів зумовлено, насамперед, необхідністю переосмислення духовної спадщини українського православного чернецтва, його домінуючого значення у формуванні підвалин національної свідомості та вітчизняного національно-культурного середовища.

Тривалий час дослідження історії української православної церкви та її інституцій були закритою темою. Підвищений інтерес до релігійної спадщини України, як одного з основних елементів нашого історичного минулого, засвідчує той факт, що нині існує значна кількість нез'ясованих наукових проблем, пов'язаних з історією православних монастирів. Активізація церковно-релігійного життя спричинила потребу наукового вивчення розвитку функціонування обителів на різних історичних етапах.

На думку автора, тема, якій присвячена ця розвідка, є актуальною, оскільки провідну роль у піднесенні духовної культури Полтавської губернії у ХІХ ст. відігравали саме православні монастирі. До аналізу життя монастирів у нинішніх умовах залучалися праці таких науковців, як: В.Н.Жук „Полтавський Хрестовоздвиженський монастир” [8], Г.Д.Сердюк „Перлина Козельщини. Сторінки з історії Козельщинського Різдва Богородиці жіночого монастиря” [9], М.І.Куриленко „Густинський Свято-Троїцький монастир” [12], В.Дятлов „Монастири Украинской Православной Церкви: Справочник-путеводитель” [6], Т.С.Єрьоміна „Мир русских икон и монастырей: История, предания” [7], І.К.Смолич „Русское монашество” [22] та інших дослідників, однак детально дослідження не проводилися.

Хронологічні рамки охоплюють період ХІХ – початку ХХ ст. Межі дослідження обумовлені подвійною мотивацією: по-перше, розвиток монастирів під час існування Полтавської єпархії, по-друге, з огляду на заяву щодо теми публікації, ми залучили історіографічний доробок цього періоду.

Мета статті – встановити рівень дослідження проблеми існування та розвитку полтавських монастирів в історіографії ХІХ – початку ХХ ст.

Мета дослідження обумовлює його основні завдання: проаналізувати праці науковців з обраної нами теми; визначити науково-теоретичний рівень вивчення проблеми.

Основний зміст. Дослідження історії українських монастирів, у тому числі й полтавських, представлені численним доробком істориків та релігійних діячів ХІХ – початку ХХ ст. Масштабні праці, такі як „История русской церкви” Макарія (Булгакова) [16] та „История русской церкви” Є.Є.Голубинського [4], характеризуються широким колом використаних джерел та високим ступенем їх критичного та наукового аналізу. Звичайно, на формування та розвиток дорадянської церковної історіографії у значній мірі впливали і свобода думки тогочасних представників, і ступінь їх наукової обізнаності. У порівнянні зі світською історією, пріоритет надавався церковній.

З М І С Т

Розділ 1. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Г.Кособуцька МИЛОСЕРДЯ ЧЛЕНІВ БРАТСТВ ЯК ВИЯВ МЕНТАЛІТЕТУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ	3
Л.Петрук, Л.Терешко ТРАДИЦІЇ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ	8
Л.Терешко, Ю.Терешко КОЗАЦТВО ЯК КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИЙ ФЕНОМЕН	10
В.Андрущенко, М.Юрій САКРАЛЬНИЙ СВІТ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ	13
Н.Сорочан ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ МИСТЕЦТВ І НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ ДОБИ ДИРЕКТОРІЇ	27
Т.Макаренко ПОЛІТИКА УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ ЩОДО НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН У ЛИСТОПАДІ 1917 - СІЧНІ 1918 Р.	31
А.Киридон СТРАТИФІКАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ УПРОВАДЖЕННЯ БІЛЬШОВИЦЬКОЇ МОДЕЛІ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН (1917 – 1930-ТІ РОКИ)	35
Р.Пальчевський ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛІСТИЧНОЇ ІДЕЇ СЕРЕД УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАКАРПАТТЯ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД ХХ СТОЛІТТЯ	45
В.Матвєєва ЩО ДО ПИТАННЯ ПРО ДОСТОВІРНІСТЬ ДЖЕРЕЛ ПРО ЧИСЕЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ, ПОЛОНЕНИХ ПІД ЧАС РАДЯНСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ ВІЙНИ 1919-1920 рр.	48
С. Шульга ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СТАНОВИЩА ЧЕСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНШИНИ В РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ ТА ПОЛЩІ В 20-30-ТІ РР. ХХ СТ.	52
М.Гон СТРАТЕГІЯ ІНТЕГРАЦІЇ ЄВРЕЇВ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ В ПОЛЬСЬКУ ДЕРЖАВУ (1923-1939 рр.)	57
Л.Бородинська СОЮЗ СЛОВ'ЯНСЬКИХ ГРОМАД ЄВАНГЕЛЬСЬКИХ ХРИСТІЯН У ПОЛЬЩІ: МІЖКОНФЕСІЙНІ ВІДНОСИНИ І БОРОТЬБА ЗА СФЕРИ ВПЛИВУ	62
П.Савчук, П.Мельничук ПРОБЛЕМА НЕСУМІСНОСТІ ЖИТТЄВИХ ТРАДИЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛЯНСТВА ПОЧАТКУ 30-Х РОКІВ ХХ СТ. ЗІ СТАЛІНСЬКОЮ СТРАТЕГІЄЮ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ ПЕРЕБУДОВИ СРСР	66
В.Ковальчук ІТАЛІЙСЬКИЙ ВЕКТОР ДІЯЛЬНОСТІ ОУН У 1930-Х РР.	70
Р.Давидюк СТАНОВИЩЕ ПОЛЬСЬКОЇ ГРОМАДИ НА РІВНЕНЩИНІ У ПЕРІОД „РАДЯНІЗАЦІЇ” (ВЕРЕСЕНЬ 1939-ЧЕРВЕНЬ 1941 РР.)	75
І.Булига РОЛЬ ПОЛІТИЧНОГО ЧИННИКА В РЕЛІГІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ НА ВОЛИНІ У 1939-1940 РР.	81
О.Тсвікова РУСИФІКАТОРСЬКА ПОЛІТИКА РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ В РОКИ ТИМЧАСОВОЇ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ ТОТАЛІТАРНОЇ СИСТЕМИ	84

Розділ 2.
ІСТОРІЯ ВОЛИНИ. КРАЄЗНАВСТВО

О.Шмид ПОЛЬСЬКА КОЛОНІЗАЦІЯ ВОЛИНИ У 1861-1914 РР.: ДЕМОГРАФІЧНИЙ ТА ЗЕМЕЛЬНИЙ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ	90
А.Кукурудза РАДИКАЛЬНО-РЕФОРМАЦІЙНІ НАСТРОЇ ПРАВОСЛАВНИХ ВОЛИНИ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 20-Х РР. ХХ СТ.	94
О.Нагорнюк РОСІЙСЬКИЙ МОНАРХІЗМ НА ВОЛИНИ В 20-Х РР. ХХ СТ.	98
В.Галуха СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ СТРУКТУРНИХ ЗМІН У АГРАРНІЙ СФЕРІ ВОЛИНИ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ	102
Т.Вісина УКРАЇНСЬКИЙ КООПЕРАТИВНИЙ РУХ У ВОЛИНСЬКОМУ ВОЄВОДСТВІ В 20-30-Х РОКАХ ХХ СТ.: ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ	108
В.Вісін УКРАЇНСЬКИЙ КООПЕРАТИВНИЙ РУХ У ВОЛИНСЬКОМУ ВОЄВОДСТВІ В 20-30-Х РОКАХ ХХ СТ.: ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ І ІСТОРІОГРАФІЇ	111
А.Шваб, С.Шинкар УКРАЇНОМОВНА ПЕРІОДИКА У ВОЛИНСЬКОМУ ВОЄВОДСТВІ В 1921–1939 РОКАХ	116
А.Жив'юк, Д.Сирота ПОШИРЕННЯ ТВОРЧОСТІ ТА ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА НА РІВНЕНЩИНІ У 1920-1930-Х РР.	122
І.Марчук ДОКУМЕНТИ НІМЕЦЬКИХ ОКУПАЦІЙНИХ ОРГАНІВ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ НА ВОЛИНИ (1941 – 1944 рр.)	127
О.Сущук ВИКОРИСТАННЯ ВІНИЩУВАЛЬНИХ БАТАЛЬЙОНІВ РАДЯНСЬКИМИ КАРАЛЬНО-РЕПРЕСИВНИМИ ОРГАНАМИ У БОРОТБІ З ОУН ТА УПА НА ВОЛИНИ (1944-1953)	135
М.Ясінський ДО ІСТОРІЇ БУДІВНИЦТВА РІВНЕНСЬКОГО УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ДОМУ	139

Розділ 3.
ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ.
ІСТОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

В.Ореховський ДЕРЖАВА І ЦЕРКВА ДОБИ КОНСТАНТИНА І ВЕЛИКОГО (306-337 РР.)	143
Т.Олексівець ЛОКАЦІЙНІ МІСТА НА ТЕРИТОРІЇ ЧЕХІЇ	146
П.Шляза ФІЛІП ФЕЛІЦІАН ШУМБОРСЬКИЙ (1771 - 1851): ХОЛМСЬКИЙ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКИЙ ЄПІСКОП	149
А.Шабачук «БАЛТІЙСЬКА ПРОБЛЕМА» ПІД ЧАС ЦАРЮВАННЯ ОЛЕКСАНДРА ІІ (1855 – 1881)	154
Ю.Федорик ОРГАНІЗАЦІЯ ТА РОЗВИТОК ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В ПОЛЬСЬКОМУ КОРОЛІВСТВІ У 1834 – 1875 РОКАХ	158
Л.Шугаєва МОЛОКАНИ І ДУХОБОРИ: СУСПІЛЬНО-ДУХОВНІ ВИТОКИ І ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВІРОВЧЕННЯ	161
С.Косяк КОЛОНІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ У ДІЯЛЬНОСТІ ПАНГЕРМАНСЬКОГО СОЮЗУ (1891 – 1900 рр.)	167

Р.Постоловський ФОРМУВАННЯ ЧЕСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНИХ ТРАДИЦІЙ В ЕПОХУ ЧЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ В КОНЦЕПЦІЇ АЛЬБЕРТА ПРАЖАНКА	172
М.Гон ГАЛИЧИНА КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.: ФОРМУВАННЯ ЄВРЕЙСЬКОГО СЕГМЕНТУ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ	179
В.Комар ФОРМУВАННЯ ІДЕОЛОГІЇ ПРОМЕТЕЇЗМУ У МІЖВОЄННІЙ ПОЛЬЩІ	184
Л.Галуха ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПИТАННЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ПРАВОСЛАВ'Я У ДРУГІЙ РЕЧІ ПОСПОЛИТІЙ	188
П.Поліщук ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ „ПОЛЬСЬКОЇ ПІДПІЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ”	193
О.Казакова СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ОКУПОВАНИХ ПОЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ 1939-1941 РР.	198
Л.В. Мороз НОВА ОЦІНКА ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ У РОМАНІ „ЧАС ЖИТИ І ЧАС ПОМИРАТИ” ЕРІХА МАРІЇ РЕМАРКА	201
В.Лесняк ЕВОЛЮЦІЯ ПРИНЦИПУ РОЗПОДІЛУ ВЛАДИ В ІСПАНІЇ (1939 - 1986)	204
І.Кисарець ТЕХНОЛОГІЇ ВПЛИВУ ЗМІ НА КОНСОЛІДАЦІЮ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА У ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	209
Е.Понамарчук ИРАН И АРАБСКИЕ СТРАНЫ НАКАНУНЕ ИРАНО-ИРАКСКОЙ ВОЙНЫ	213
С.Троян БАЗОВІ ЗАСАДИ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА І ПЕРСПЕКТИВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄВРО РЕГІОНІВ	217
Є.Кіш ПРОБЛЕМИ НОВИХ СХІДНИХ КОРДОНІВ ЄВРОСОЮЗУ	224
Т.Герасимчук ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ГЛОБАЛЬНА СТРАТЕГІЯ США: ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ, ОСНОВНІ ПОЗИЦІЇ, МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	229

Розділ 4. ПОЛІТИЧНІ ІДЕЇ ТА ПРОЦЕСИ В ІСТОРИЧНОМУ КОНТЕКСТІ. МЕТОДОЛГІЯ, ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

Т.Кузьма ЗАРУБІЖНА ІСТОРІОГРАФІЯ ПРО МЕКСИКАНСЬКУ ЕКСПЕДИЦІЮ 1861 – 1867 РР.	234
О.Асауленко МОНАСТІРІ ПОЛТАВЩИНИ: ІСТОРІОГРАФІЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	237
Ю.Блох ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ ДИСКУСІЙ В АНГЛІЇ ЩОДО ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇНИ У 1902 – 1914 РР.	241
В.Борщевич НА МАНІВЦЯХ РОСІЙСЬКОЇ ОРТОДОКСАЛЬНОЇ ІДЕОЛОГІЇ: АРХІМАНДРИТ СМАРАГД (ЛАТИШЕНКОВ)	246
О.Полянський «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ» ЯК НАУКОВА ТА НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА: ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ВИКЛИКИ ТА ПОСТМОДЕРНІСТСЬКІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ	251
В.Михайлов ОЛЕНА АПАНОВИЧ – ІСТОРИК УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА (біоісторіографічний аспект)	255
А.Слесаренко АНТИТОТАЛІТАРНІ РУХИ В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ 1968-1989 РР. В ЧЕХОСЛОВАЦЬКІЙ, ЧЕСЬКІЙ ТА СЛОВАЦЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ	260

А.Наумов ПЕРШЕ ПРЕЗИДЕНТСТВО ВОЛОДИМИРА ПУТИНА В РОСІЇ: СТАНОВЛЕННЯ ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНОГО КУРСУ	265
Ю.Дроздик, В.Мартинюк ЕЛЕКТОРАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ РІВНЕНЩИНИ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ВИБОРІВ ДО МІСЦЕВИХ РАД 26. 03. 2006 р.)	270
О.Петухова ФОРМУВАННЯ СПІЛЬНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПОЛІТИКИ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	275
J.Jestal WOBEC MIGRACJI: POLITYKA TOŻSAMOŚCI CZY MULTIKULTURALIZM	279
A.Karnauch ZJAWISKO MIGRACJI W PRASIE UKRAIŃSKIEJ	283
В.Терещук ДОСВІД США У ВИКОРИСТАННІ ЗАСОБІВ ЕЛЕКТРОННОГО PR ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОГО ІМІДЖУ ДЕРЖАВИ	287
Г.Хлистун КОНЦЕНТРАЦІЯ ТА МАНПУЛЯТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ДРУКОВАНИХ ЗМІ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ	291
І.Сєрих ПРАКТИЧНІ РІШЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ПОЛІТИКИ ЗРІВНОВАЖЕНОГО РОЗВИТКУ	297
К.Ерофеев УРОКИ ПРАВОПРИМЕНИТЕЛЬНОЇ ПРАКТИКИ ФЕДЕРАЛЬНОГО ЗАКОНА «О СВОБОДЕ СОВЕСТИ И О РЕЛИГИОЗНЫХ ОБЪЕДИНЕНИЯХ»	301

Розділ 5.

РЕЦЕНЗІЇ, АНОТАЦІЇ, РЕФЕРАТИ ТА ОГЛЯДИ

Ю. Войцехівський, Ю. Руда, В. Балута РЕЦ.: БЕРДЯНСЬКА ЧОЛОВІЧА ГІМНАЗІЯ (ОСТАННЯ ТРЕТИНА ХІХ СТОЛІТТЯ) / УПОРЯДНИКИ: В.М.КОНСТАНТИНОВА, І.І.ЛИМАН // МАТЕРІАЛИ З ІСТОРІЇ БЕРДЯНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ. ТОМ 1. – К.: ОСВІТА УКРАЇНИ, 2006. – 528 С.	304
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	306
ЗМІСТ	308

Наукове видання

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Збірник наукових праць

Випуск 13

Відповідальний за підготовку збірника до видання – С.С. Троян

Комп'ютерна верстка – С.С.Троян

Комп'ютерний макет – О.Ю.Третяк

Обкладинка – О.Я.Тарасюк

Підписано до друку 5. 01. 2008 р. Папір офсетний. Гарнітура “Times New Roman”. Наклад 300. Обліково-видавничих аркушів 39,0. Зам. № 51/1.

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету: Збірник наукових праць. – Рівне: РДГУ, 2008. – Випуск 13. – 311 с.

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
редакційно-видавничого відділу РДГУ, вул. С.Бандери, 12, м. Рівне, Україна, 33028.